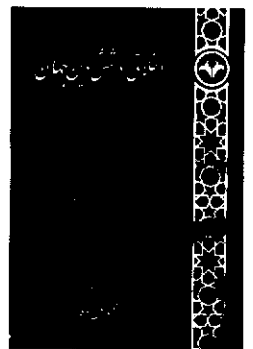

اخلاق در آیین هندو

● رضا غلامی

پیش از این با نگاهی گذرا به طرح دیدگاه‌های مؤلفان این اثر پرداختیم. اکنون به سراغ یکی از بخش‌های مهم این کتاب «هندوئیسم» رفته و مهمترین نکات این بخش را بیان می‌کنیم. همانطور که پیشتر گفته شد این اثر اخلاق در شش دین مهم جهان از جمله: هندوئیسم، بودائیسم، سیکسزم، یهودیت، مسیحیت و اسلام را مورد بررسی قرار داده و هر بخش (دین) را یک مؤلف به ترتیب به نام‌های ذیل تألیف نموده است. ورنر منسکی، پلی مورگان، النور نسبیت، کلاویلاتون، تروشانون و معشوق ابن علی. البته این اثر چیزی فراتر از اخلاق به معنای اصطلاحی را درباره ادیان مزبور بررسی کرده است و بعضاً رفتارهای قرن بیستمی دینداران را نیز در مقابل اصول و آئین‌های دینی مورد بررسی قرار می‌دهد.

○ اخلاق در شش دین جهان
○ ورنر منسکی و...
○ مترجم: محمدحسین وقار
○ انتشارات اطلاعات، ۱۳۷۸

شده است) به معنی حقیقت مُنزل یا علم مسموع، تلقی می‌گردد، و درواقع گونه‌ای از وحی الهی است. اما این معرفت مقدس، نه بر یک پیامبر خاص، که بر گروه نامعینی از حکمای باستانی نازل شده و آن‌ها هم به شاگردان خود منتقل ساخته‌اند. بدین دلیل، شناسایی منشاء سنت‌های هندو دشوار است، اما پیامدهای مهمی نیز داشته است. مثلاً، اعتقاد به ماهیت الهی وداها پیش شرطی برای هندو بودن نیست. این مجموعه بزرگ مطالب دینی، به تشریح مفهوم اساسی هندوئیسم اولیه، یعنی اندیشه «هماهنگی» یا «نظم» که ریتا خوانده می‌شود، می‌پردازد.

وداها مجموعه‌هایی متوالی از نوشته‌های آیینی و عبادی را در پی داشت که سینه به سینه نقل می‌شد. در سالهای بعد (حدود ۵۰۰ ق م) به متونی برخورد می‌کنیم که هدف آن علاوه بر شرح آیین‌های دینی، ارائه رهنمودهایی برای رفتار انسان است. دارما را می‌توان به دین، قانون، تکلیف، عدالت و بسیاری مفاهیم دیگر ترجمه کرد اما درواقع شامل همه این مفاهیم می‌گردد. دارما به عنوان تکلیف و وظیفه منظم فرد است که در هر شرایطی به نحوی عمل کند که عدالت تحقق یابد. یعنی به شکل مقتضی و مناسب عمل کند...

منابع مکتوب دارما، یعنی حقیقتی که در عهد باستان نازل شده، می‌تواند راهنمای رفتار انسان باشد. اما در واقع قاضی نهایی، وجدان خود فرد است...

ب: اقتدار:

هندوها توافق کرده‌اند که درباره اقتدار اساسی عالم جهان‌شناختی توافق نداشته باشند. اقتدار غایی از آن نیرویی خلاق و نامرئی است، که گاهی خدا یا پرهما خوانده می‌شود.

این قدرت، خود را در همه موجودات انسانی، و درواقع در همه مخلوقات، ظاهر می‌سازد؛ اما اینک به نظر می‌رسد که آن قدرت تضعیف شده و نمی‌تواند کنترل اجتماعی لازم را اعمال نموده، یک حیات بسامان را در قالب دارما تضمین کند. ظاهراً، تنها در یک عصر طلایی اولیه، نوع بشر آن قدر کف نفس داشته که بتواند حیات اجتماعی را تنسیق نماید. این موضوع در قالب نیاز به قانون، یا «ویاواهارا» یعنی دادرسی، مطرح گردیده است.

پ: ثقات دین

هندوئیسم

الف: هندو کیست؟

۱. هندوئیسم همانقدر که یک دین است، یک شیوه زندگی نیز هست. هندوان در یافتن راهی که باید در پیش گیرند از آزادی زیادی برخوردارند، اگر چه آنان برای تشخیص آنکه در موقعیتی خاص، اقدام مقتضی کدام است، همواره با نگرانیهای فراوانی روبرو هستند، ولی باید بدانیم که این دین انعطاف زیادی از خود نشان می‌دهد. این امر باعث شده که در طول زمان و در جوامع مختلف هندو در سراسر جهان با تنوعی بعضاً گیج‌کننده در عقیده و عمل روبرو شویم.

۲. برخلاف سایر ادیان جهانی، هندوئیسم را نمی‌توان برپایه یک اقتدار یا جزمیت اصلی منبعت از یک موجودیت روحانی یا یک کتاب مقدس تعریف کرد. هندوان مفهوم توحیدی رب‌الارباب را می‌شناسند، و اغلب هنگامی که از خدا سخن می‌گویند به یک رب‌النوع خاص هندو اشاره دارند. بدین ترتیب، هندوئیسم متضمن چند خداپرستی و فرقه‌گرایی است. بنابراین، هندوان با اعتراف ضمنی به محدودیت معرفت انسان، توافق کرده‌اند که درباره اصول عقاید توافق نداشته باشند. در نتیجه هندوئیسم بیشتر بر عمل تأکید دارد تا بر عقیده؛ و زیربنای اخلاقی آن تکرری تقریباً نامحدود دارد.

هندوئیسم همانند همه ادیان، برای رابطه فرد و معنویات اهمیت قائل است. هندوئیسم با داشتن یک نظام عقیدتی واحد و یک کتاب مقدس به عنوان هسته اصلی، توجهی به تقسیم جهان به مؤمن و غیرمؤمن ندارد.

۳. بهم پیوستگی هندوان به این معنا اشاره می‌کند که هر فعالیتی تبعاتی دارد که بناچار این احساس را در فرد بوجود می‌آورد که خود را بخشی از جهانی بداند که به گونه‌ای گریزناپذیر به آن پیوسته است. این مفاهیم جهان‌شناختی و واقعیات حیات تفکیک‌ناپذیرند و متداوماً و به شکلی تقریباً نامحسوس یکدیگر را متأثر می‌سازند. بنابراین، هر کس که درباره هندوئیسم به مطالعه می‌پردازد، باید نوشته‌های دینی و تجلیات مردمی حیات هندو را مورد عنایت قرار دهد. در این ضمن ممکن است این نکته را دریابد که آگاهی بسیاری از هندوان از این مطالب ناچیز است؛ اما این بدان معنی نیست که هندوان نسبت به دین خود جاهلند.

۳. نوشته‌های دینی هندوئیسم با ودا (حدود ۱۲۰۰ ق م) آغاز می‌شود، که مجموعه بزرگی است از سرودهای مربوط به مراسم قربانی، که شروتی (یعنی آنچه شنیده

بر خلاف سایر ادیان جهانی، هندوئیسم را نمی توان بر پایه یک اقتدار یا جزمیت اصلی منبعت از یک موجودیت روحانی یا یک کتاب مقدس تعریف کرد. هندوان مفهوم توحیدی رب الارباب را می شناسند، و اغلب هنگامی که از خدا سخن می گویند به یک رب النوع خاص هندو اشاره دارند. بدین ترتیب، هندوئیسم متضمن چند خداپرستی و فرقه گرایی است

دور و نزدیک، و بخصوص افراد متعلق به یک گروه اجتماعی محدود می شود. دیده شده که در چنین وضعیتی اغلب دوست داشتن یا نداشتن یک فرد خاص اهمیتی ندارد... در واقع طرح این مطلب که شما او را دوست دارید یا خیر... خودپسندانه است. در اینگونه روابط، و بخصوص در روابط میان افرادی که در یک موقعیت نیستند، کف نفس در حد قابل ملاحظه ای اعمال می گردد. ممکن است این روابط بسیار رسمی و مراتبی بنظر برسد. اما این گونه تشریفات مانع رشد محبت و پیدایش دوستی شخصی نمی گردد. به علاوه در یک نظام روابط مبتنی بر تکلیف، طرفهای پایین تر می توانند انتظار برخورداری از حمایت و مساعدت لازم را داشته باشند.

پ. روابط جنسی قبل از ازدواج:

پاکدامنی در دوره پیش از ازدواج در نظام ارزشی اغلب هندوان منزلت والایی دارد. اما لذت جنسی نیز در سنت هندو برای خود جایی دارد. لذت شهوانی یکی از چهار هدف زندگی هندوان است. بنابراین عشق و روابط جنسی، که بخصوص در زندگی زناشویی به جنبه ای از تکالیف زناشویی تبدیل می شود، جایگاه خاص خود را دارد. اما فشار دینی و اجتماعی شدیدی برای کنترل احساسات وجود دارد. و این بخصوص در ایام قبل از ازدواج مصداق می یابد. حفظ پاکدامنی در دوره پیش از ازدواج بخصوص برای طبقات بالا ارزش والایی است. و از طرق چندی قابل تحقق است. صرف موعظه کافی بنظر نمی رسد بلکه بعضی موارد تجاوز از حدود مجازات می شود. و انجام توبه نیز لازم است.

نشانه های بسیاری از این دیدگاه در حال تطور در میان هندوان جوان وجود دارد که روابط جنسی در دوره پیش از ازدواج قبول است، مشروط بر آنکه این عمل، ازدواج را در پی داشته باشد.

ت: هم جنس گرایی

ظاهراً در همه مراحل زندگی هم جنس گرایی باید با ارزشها و هنجارهای معیار در نظام «وارنا شراما دارما» مابینت داشته باشد اگرچه هم جنس گرایی ناشناخته نیست ولی از محرّمات است.

۳. ازدواج و خانواده

مراسم ازدواج هندوان نه تنها انتقال عروس را از خانه پدر به خانه شوهر تمثیل می نماید بلکه انتظارات مهم چندی را که با ازدواج مرتبط است، مطرح می سازد. که

هندوئیسم فاقد تعلیمی بنیادین است که جوهره آن دین را تشکیل دهد، و هیچ خدای اعلی، پیامبر قدسی و کتاب مقدس ندارد... برای هندوان شخصیتی چون پاپ وجود ندارد؛ شاعری، اعم از الهی یا انسانی بر این دین سلطه ندارد. کتابهای مشتمل بر الهامات الهی در قالب چهار «ودا» و برخی مطالب مؤخر چون «شروتی»، وجود دارد، که حقیقت یا معرفت الهی (ودا) تلقی می شود و آن ها را شمار کثیری از حکمای باستان شنیده اند. قرن ها بعد، این معرفت مبتنی بر الهامات الهی، که شفاهاً از آموزگاران به شاگردانشان انتقال می یافت در کتابهای جدیدی گردآوری شد... در این راستا هیچ چهره مقتدری را نمی توان در میان هندوان سراغ گرفت که مدعی آن باشد که مبین حقیقت مطلق، انحصار قوانین نافذ و الگویی با کاربرد جهانی باشد...

ت: وظایف رهبران:

از رهبران دینی و بطور کلی هر کس که در قبال دیگران مسئولیتی دارد، مانند سرپرست یک خانواده مشترک هندو، انتظار می رود که معیارهای والای رفتاری و کف نفس را اعمال نماید.

در متون وجود حاکم یا پادشاه (راجا) برای حفظ نظم اجتماعی ضروری شمرده می شود و نخستین وظیفه او محافظت از ملت خود است. سعادت پادشاه در سعادت رعایای اوست. و پادشاه باید نسبت به همه مردم چون پدر رفتار کند. و با توجه به وظایف سلطنته گاهی پادشاه چون خدا تلقی می شود، اگرچه پادشاه مستقل از رعایای خود تلقی می گردد. اما پادشاه هندو حاکمی خودکامه نیست زیرا در چهارچوب مجموعه ای از وظایف و نه حقوق عمل می کند.

وظایف حاکم فعال ساختن فرایندهای حقوقی، و نه قانونگذاری است. وظایف قضایی پادشاه با تفصیل بیشتری مورد بحث است زیرا در مواردی که خطری دارما را تهدید کند، شاه باید مجرمان را به کیفر برساند. پادشاه باید بکوشد مجازاتی را که در خور جرم و عادلانه است تعیین نماید...

ث: تکالیف رعایا:

«اسوا دارما»ی هندوانی که در مواضع پست تر قرار دارند بناچار عنصر اطاعت از بزرگترها و دیگر افراد مافوق، بخصوص پادشاه، در ربر می گیرد. باید از سرمشق خوب رهبران، که عنصر مهمی در تحقق دارماست پیروی نمود.

... باید حاکم را با پرداخت مالیات حمایت نمود. اما اگر حاکمی ظالم و ستمگر باشد... اقتضای دارمای رعیت با تکلیف به اطاعت از پادشاه یا بزرگان بناچار برخورد می یابد. از رعیت مظلوم که از ستم حاکمی به ستوه آمده، خواسته نمی شد که با اطاعتی انفعالی رنج را بر خود هموار سازد...

برای کنترل اختیارات پادشاه قوانین مختصری - احتمالاً توسط مجالس باستانی - پیش بینی شده است. ولی سخت ترین مجازات حاکمان بد دارای ماهیتی دینی و معنوی بوده است.

۲. شخصی و خصوصی؟

الف. صفات شخصی:

هندوئیسم بر تکالیف - و نه حقوق - فرد تأکید دارد؛ این بدان معنی است که فرد هندو همواره باید به نیازهای دیگران توجه نماید. اوپانیشاد این نکته را به عبارتی کوتاه بیان می دارد: تسلیم باش، ببخش، رحم کن در «منو اسمریتی» این نکته به عبارتی دیگر بیان شده است: کسی که این پنج گروه را تغذیه نکند - خدایان، مهمانان، افراد تحت تکفل، نیاکان و خود - زنده نیست، گرچه نفس می کشد. به نظر می رسد بعضی متون فهرستی از ارزشهای اخلاقی هندوان را ارائه نموده باشند. منو اسمریتی این نکته را به عبارتی موسع بیان می دارد: عدم خشونت، صدق، امتناع از تصرف غیرقانونی آنچه به دیگری تعلق دارد، پاکدامنی و حفظ تمام اعضای بدن.

در متون بسیاری برای بعضی اعمال وعده پاداش داده شده است...

ب. دوستی:

در شرایط عادی، روابط اجتماعی میان هندوان به اعضای خانواده و همسایگان

از همه مهمتر زاد و ولد، وفاداری، حمایت متقابل و آرزوی عمری طولانی برای زوجین است. آیین‌های ازدواج هندو، حسب منطقه و کاست (طبقه)، تفاوت‌های زیادی می‌یابد. سنت‌ها و مهارت‌های روحانیان هم در این میان نقش بسزایی دارد. برای هندوان، تنها یک شکل قانونی و معتبر ازدواج وجود ندارد حتی قوانین جدید هند نیز این موضوع را به عرف خانواده‌ها واگذاشته است.

دوران زندگی زناشویی بخش اصلی حیات انسان است منو اسمریتی اعلام می‌دارد که مرحله سرپرستی خانواده عالی‌ترین مرحله زندگی است زیرا دیگر مراحل زندگی را مورد حمایت قرار می‌دهد.

پرورش فرزند مهم‌ترین جنبه ازدواج شناخته می‌شود. زیرا تأثیری حیاتی بر آینده جامعه دارد... در نتیجه سقط جنین یا قتل یک جنین جنایتی سخت تلقی می‌شود. پسران از دختران مهم‌تر تلقی می‌شوند زیرا دختران باید خانواده را ترک گویند و برای خانواده شوهر فرزند بزرایند. پسران علاوه بر تداوم تبار خانوادگی، با همه حقوق و تکالیف خود... مشارکت می‌نمایند. اگر از ازدواجی فرزندی بوجود نیاید و یا تنها فرزند دختر به دنیا بیاید، شوهر هندو مجاز است همسر دیگری اختیار کند.

در سنت هندو، محدودیتی در تعداد زوجات مرد وجود نداشت. از سوی دیگر زن نمی‌تواند بیش از یک شوهر داشته باشد؛ برای ازدواج مجدد بیوه‌زنان هندو محظوظ‌های جدی وجود دارد اما قوانین غیردینی امروزی چنین محظوظ‌هایی را مرعی نمی‌دارند.

ب. روابط خانوادگی:

روابط میان افراد را در خانواده هندو باید در چهار چوب خانواده مشترک هندو مورد توجه قرار دهیم خانواده مشترک، نهادی است باستانی که هنوز در هند پابرجاست. نمونه سنتی خانواده مشترک هندو، که بر پایه خویشاوندی نسبی، از طریق خط ذکور (برای بیشتر هندوان) استوار است متضمن اشتراک همه اعضای ذکور - چهار نسل زنده و سه نسل از نیاکان، که بواسطه پیوندهای خونی و آیین‌های قربانی به زندگان مرتبط‌اند. در مالکیت اموال خانوادگی اجدادی می‌باشد. در این الگو، زنان حق استفاده از خوراک و پوشاک و وجوه خانوادگی را دارند. روابط افراد در خانواده ساختاری مراتبی دارد، که قبل از هر چیز بر معیارهای سن و جنسیت استوار است. دغدغه جناسازی زن و مرد در همه‌جا محسوس است. در بسیاری از خانواده‌ها، زنان برای آنکه نسبت به ذکور خانواده و نیز بیگانه، مواضع باشند، تحت فشار زیادی قرار دارند. ترس از زنا با محارم را می‌توان در متون باستانی راجع به دارما مشاهده نمود.

اشکال گوناگونی از حجاب را زنان هندو و نیز مسلمان رعایت می‌کنند... گفتگو درباره موضوعات جنسی در اغلب خانواده‌ها قابل قبول نیست... به علاوه روابط میان زوجهای متاهل در درون خانواده تابع این گونه محدودیتها است. بطوریکه ابراز علنی محبت میان زن و شوهر پسندیده نیست.

در رفتار با فرزندان به تناسب سنشان، تساهل بسیاری اعمال می‌شود. یک مثال معروف می‌گوید: با فرزندان، در ۵ سال اول چون شاه رفتار کنید، در ۱۰ سال بعد چون برده و در سالهای بعد چون دوست...

پ. انحلال نکاح

برای ازدواج‌های غیرموفق چاره‌هایی پیش‌بینی شده است... در میان کسانی که به قواعد دارما اکتفا پایبندند شوهر بدون پسر زن دیگری خواهد گرفت. و حتی موظف به این کار است. و در صورتی که همسر اول دارمای خود را مرعی دارد، شوهر متکفل نفقه اوست. عقد نکاحی که بر فریب استوار باشد باطل است. پدر دختری که تقصی دارد باید این نقص را مطرح سازد، در غیر اینصورت حاکم می‌تواند او را بمجازات برساند. در سنت هندو انحلال نکاح در موارد چندی مجاز بود. مثلاً «منو اسمریتی» مقرر می‌دارد: که شوهر باید زنی را که از او متنفر است تنها به مدت یکسال تحمل نماید. حال آنکه در بخش دیگری هیچ تأخیری را در خلاصی جستن از زن پرخاشگر توصیه نمی‌نماید. «منو اسمریتی» در این مورد به طور خلاصه می‌گوید: زنی را که پاره می‌نوشد و رفتار ناخوشایندی دارد، سرکش، بیمار، شیطان صفت، یا مبذر است می‌توان طرد کرد و زن دیگری را جانشین او ساخت.

زنان هندو بیشتر نگران تداوم ازدواج و حفظ جایگاه و موقعیت خود به عنوان

اشکال گوناگونی از حجاب را زنان هندو و نیز مسلمان رعایت می‌کنند... گفتگو درباره موضوعات جنسی در اغلب خانواده‌ها قابل قبول نیست... به علاوه روابط میان زوجهای متاهل در درون خانواده تابع این گونه محدودیتها است. بطوریکه ابراز علنی محبت میان زن و شوهر پسندیده نیست. در رفتار با فرزندان به تناسب سنشان، تساهل بسیاری اعمال می‌شود. یک مثال معروف می‌گوید: با فرزندان، در ۵ سال اول چون شاه رفتار کنید، در ۱۰ سال بعد چون برده و در سالهای بعد چون دوست...

همسری می‌باشند. زنان هندو، زنا، بدرفتاری و بسیاری از سخت‌گیریهای شوهرشان را تحمل می‌کنند زیرا باقی ماندن در ازدواجی ناموفق را بر تنها زندگی کردن به عنوان زنی مطلقه ترجیح می‌دانند.

۴. استفاده از زمان و پول و تاثیر بر آنها

الف : آموزش

در هندوان هدف از تحصیل ساختن شخصیت فرد از راه تربیت جسم، روح و ذهن می‌باشد. تحصیل صرفاً برای کسب معاش نبوده و برای تمام عمر است. در طول این مرحله، به جوانان انضباط تعلیم داده شده و یاد می‌گیرند که بلندپروازیها و هوسهای خود را در جهت خیر جامعه تحت انقیاد درآورند. در این آموزشها، خصلت‌های اساسی از طریق الگوی معلمان آقاء می‌گردد: نجابت، صدق، دیدگاهی محبت‌آمیز نسبت به همه موجودات.

ب. کار:

مفهوم «کار خوب» جزء لاینفک‌ترین از دیدگاه هندو نسبت به کار است. هر کاری که «دارما» ایجاد کند خوب است مگر آنکه آشکارا با دارما میانیت داشته باشد. افرادی می‌توانند با انجام فعالیتی خاص مانند صرف پول برای مقاصد خیر و یا شرکت در خدمات اجتماعی شایستگی لازم را کسب کنند. در عین حال نظام مبتنی بر کاست (طبقه) هندوان یک نظام مراتبی تقسیم کار در جامعه نیز هست. اما همه بخش‌های این نظام به هم مرتبط‌اند.

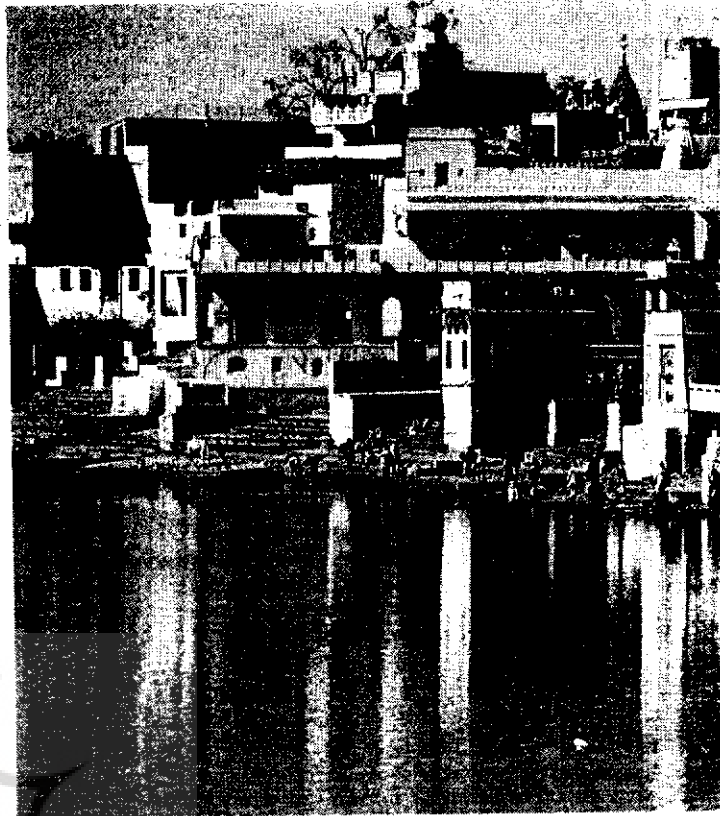
پ. اوقات فراغت و استفاده از آن:

بر اساس دیدگاه هندوان باید تعادلی میان فعالیت‌های انسان وجود داشته باشد. زیاده‌روی در هر یک از سه هدف زندگی به خود و دو هدف دیگر آسیب می‌رساند. این رهیافت می‌تواند مبین این نکته باشد که چرا بعضی جنبه‌های زندگی در هند کندتر حرکت می‌کند و چرا حیات در هند آرامش بخش‌تر است. هندوان طبق عادت وقت زیادی را صرف عبادات می‌کنند که موجب آرامش و سکینه می‌گردد.

ت: ثروت:

تلاش برای کسب ثروت و قدرت (ارتا) به عنوان یکی از اهداف مشروع زندگی هندوان، جایگاهی استوار دارد. اما این مجوزی برای انباشت نامحدود ثروت نیست. تعالیم گاندی نیز بر تقسیم منابع و منافع و استفاده از آنها برای مقاصد خیر تأکید دارد. تنها محدودیت در کسب ثروت این است که باید به طریق عادلانه انجام گیرد.

از فردی که طبق سنت هندو عمل می‌کند انتظار می‌رود که حداقل در اواخر عمر بتدریج نگرانی‌های خود را درباره ثروت و دارایی به یک سو نهد. روزهای کم و بیش سخت و روبه ترک دنیا می‌تواند موجب تقویت این پیام اساسی گردد که ثروت تنها هدف زندگی نیست.

ث: مواد مخدر

بنظر می‌رسد هندوان - در تقلید ابتدال آمیز بعضی از جنبه‌های جلف جوامع غربی - بیش از گذشته درگیر شده باشند. البته مشروبات، سیگار، قمار و مواد مخدر در هند سنتی نیز غیرمعمول نبوده است. افراط در بعضی این سرگرمی‌های بالقوه بسیار پرخرج و مخرب، بخصوص در میان مردان یک امتیاز سنتی تلقی می‌شود... از قدیمی‌ترین نوشته‌های دینی تا امروز، همواره به نشانه‌هایی برخورد می‌کنیم که حتی حکمای بزرگ هم نوعی از مواد مخدر بومی استعمال می‌کرده‌اند. و مواد مخدر در آیین‌های عبادی مصرف می‌شده است. درباره حد استفاده از آن، در هندوئیسم امروز نیز چون همیشه به تشخیص فرد واگذار شده است.

ج. رسانه‌ها:

رسانه‌های امروزی، بخصوص فیلم، نقش مهمی در تعمیم آگاهی از مفاهیم هندوئیسم ایفاء نموده‌اند. تاثیر رسانه‌های همگانی امروزی و سفرهای بین‌المللی آن بوده که نظرات رهبران برجسته هندو، که به مثابه «سخن‌گویان خودانتصابی» دین عمل می‌کنند در سطح بسیار وسیع‌تری در دسترس عموم قرار گیرد. این رهبران که اغلب با سایر ادیان آشنا شده‌اند می‌کوشند تا به هر نحو ممکن ثابت کنند که هندوئیسم یک دین جهانی است. و از این بابت چیزی کم ندارد. بنابراین این تمایل وجود دارد که نوشته‌های خاصی را به جایگاه «کتاب مقدس» هندوئیسم، چیزی معادل عهد قدیم و عهد جدید، ارتقاء بخشند، و بسیاری از قواعد بوضوح نسبی را به عنوان حقیقت مطلق و دارای ماهیت لازم‌الاتباع و عام ارائه نمایند.

چ. تبلیغات:

امروزه تبلیغات تجاری در سراسر جهان، تصویر شاد و موفقیت‌آمیز جامعه مصرفی معاصر را منعکس می‌سازد. از سوی دیگر، تحولات اخیر در جهت حمایت از مصرف‌کننده که نشاندهنده فرهنگ امساک هندوان است و معمولاً از آن به عنوان «اخلاق تجاری گاندى» یاد می‌شود، توجه زیادی به اجتناب از تبلیغات گمراه‌کننده

دارد... اما گویی تبلیغات جدید، با نمایش وسوسه‌برانگیز نشانه‌های تشخیص! جوی ایجاد کرده که در آن ارزش‌های سنتی امساک و کف نفس دیگر احترامی ندارد. اگر افراد برای ثروت بیش از حیات انسانها ارزش قایل شوند، باید گفت اشکالی پیش آمده است!

۵. کیفیت و ارزش زندگی الف: سالمندان:

برای هندوان سالمند ضربه ناگهانی بازنشستگی پس از یک زندگی فعال وجود ندارد. کمتر زوج هندویی است که جسماً به برهوت برود، زیرا آنها به حاشیه می‌روند. بنابراین، بازنشستگی بیشتر یک فرایند ذهنی است و فرد سالمند عضو لاینفکی از خانواده مشترک باقی خواهد ماند.

ب. نیازمندان:

در شرایط آرماتی، معلولان ذهنی و جسمی و بیماران، همانند سالمندان، نه تنها از خانواده طرد نمی‌شوند، که در پناه آن زندگی می‌کنند. اما به طور کلی، معلولان جایگاهی فرودست در خانواده هندو دارند.

دارما شاسترا رفتارهای متفاوت را با معلولان و بیماران در بعضی شرایط مهم اجتماعی و حقوقی آشکارا مورد تایید قرار می‌دهد. آنان از مالیات معاف، و تاحدودی از مصونیت حقوقی برخوردارند. اما هنگام ارزیابی صفات آنان به منظور شهادت در دادگاه در زمره اشخاص فاسد و بد شمرده می‌شوند. آنان نباید آیین‌های استغفاری انجام داده، قراردادی منعقد ساخته یا هدیه‌ای بپذیرند. همچنین از ارث بردن در خانواده مشترک منع شده‌اند.

این رفتارهای تبعیض آمیز بر پایه این دریافت استوار است که میان ظاهر جسمانی و صفات جبلی گذشته و حال هر شخص رابطه‌ای وجود دارد. بنابراین بیماری لاعلاج و نقص جسمی اغلب نشانه فرد گنهکار و یا به عبارت دیگر کارمای بد در هستی قبلی تلقی می‌شود.

پ. سقط جنین:

در چارچوب مقررات ازدواج هندوان، سقط جنین و کنترل موالید برای بسیاری از هندوان نمی‌تواند قابل قبول باشد؛ یکی از اهداف اصلی حیات هندوان تولیدمثل است، بنابراین حفظ حیات جنبه‌ای اصلی از حیات دارما است. بنابراین در طبقات کلاسیک هندو سقط جنین جرمی سنگین تلقی شده است. اما در واقعیت زندگی وضعیت کاملاً فرقی می‌کند. مردم به داشتن فرزندان کمتر خشنود هستند و روشهای کنترل موالید کاملاً پذیرفته شده است و در سال ۱۹۷۱ سقط جنین در هند قانونی شد ولی در عین حال محبوبیت چندانی ندارد.

ت. مرگ بی درد

نظر اساسی هندوان در این باره آن است که بیماران لاعلاج باید تا فرارسیدن زمان مناسب برای مرگ صبر کنند و کسانی که از بیمار لاعلاج مراقبت می‌کنند، باید در جهت کاهش درد و رنج بیمار بکوشند اما در اصل حق خاتمه دادن به حیات یک شخص دیگر را ندارند. در اینجا هم دوباره وجدان فردی بیمار لاعلاج راه‌حل‌های رادیکال را مجاز می‌شمرد. مفهوم هندی «مرگ خوب» و «مرگ ارادی» در اینجا موضوعیت دارد.

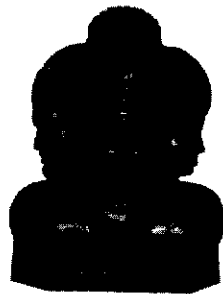
خودکشی از نظر اخلاقی و معنوی، در شرایط چندی برای هندوان قابل قبول است.

۶. حق و ناحق

الف مقصود قانون:

قانون به معنی ویاواهارا، تنها از نظر تأمین مجازات مقصودی مشابه مقصود قوانین امروزی دارد. از نظر هندوان، دارما از جهت تأمین قواعد حقوقی دارای اعتبار یکسان، مقصودی مشابه قوانین جدید دولتی ندارد. بنابراین، نمی‌توان با تأکید کافی اظهار داشت که نوشته‌هایی مانند منو اسمربیتی کتب قانون نیست. در واقع محتوای آن قوانین رسمی نیست تنها کارکرد این کتابها آن است که رهنمودهایی راجع

پاکدامنی در دوره پیش از ازدواج در نظام ارزشی اغلب هندوان منزلت والایی دارد. اما لذت جنسی نیز در سنت هندو برای خود جایی دارد. لذت شهوانی یکی از چهار هدف زندگی هندوان است. اما فشار دینی و اجتماعی شدیدی برای کنترل احساسات وجود دارد. و این بخصوص در ایام قبل از ازدواج مصداق می‌یابد. حفظ پاکدامنی در دوره پیش از ازدواج بخصوص برای طبقات بالا ارزش والایی است. و از طرق چندی قابل تحقق است. صرف موعظه کافی بنظر نمی‌رسد بلکه بعضی موارد تجاوز از حدود مجازات می‌شود و انجام توبه نیز لازم است

بنظر می‌رسد هندوان - در تقلید ابتدال آمیز بعضی از جنبه‌های جلف جوامع غربی - پیش از گذشته در گیر شده باشند. البته مشروبات، سیگار، قمار و مواد مخدر در هند سنتی نیز غیر معمول نبوده است. افراط در بعضی از این سرگرمی‌های بالقوه بسیار پرخرج و مخرب، بخصوص در میان مردان یک امتیاز سنتی تلقی می‌شود. از قدیمی‌ترین نوشته‌های دینی تا امروز، همواره به نشانه‌هایی برخورد می‌کنیم که حتی حکمای بزرگ هم نوعی از مواد مخدر بومی استعمال می‌کرده‌اند و مواد مخدر در آیین‌های عبادی مصرف می‌شده است. درباره حد استفاده از آن، در هندوئیسم امروز نیز چون همیشه به تشخیص فرد واگذار شده است

کتابچه

به اوضاع و احوال مختلف ارائه می‌نمایند... بنابراین دل‌مشغولی قوانین هندو همواره تحقق عدالت نسبی به مفهوم مناسب بودن و نه اجرای غلاظ و شدت، قواعد موضوعه حقوقی است. اگر از این دیدگاه به قانون بنگریم آشکارا ملاحظه می‌کنیم که امروزه در هند قوانین جدید هندو، که رهیافت حقوق موضوعه را برپایه الگوهای غربی پذیرفته است، در بسیاری از شرایط نمی‌تواند عدالت را محقق سازد.

ب. گناه و گناهان:

دغدغه اصلی نوشته‌های هندو موضوع جرم و مجازات و گناه و عقوبت بوده است. در جهان بینی هندو اغلب افتراق میان گناه و جرم غیرممکن است. نیاز به توبه به تفصیل در نوشته‌های اسمریتی به بحث گذاشته شده است. مثلاً در آن می‌خوانیم: کسی که عملی مقرر را ترک گوید یا عملی قابل نکوهش را انجام دهد، و یا بیش از حد به امور شهوانی بپردازد، باید توبه کند؛ توبه همواره به خاطر تطهیر انجام می‌گیرد، زیرا کسانی که استغفار نکرده‌اند بار دیگر با چهره‌ای وحشتناک متولد می‌شوند.

پ. مجازات‌ها:

در متون اسمریتی، حق کیفر کردن از حقوق حاکم تلقی شده است. تنها حاکم از این حق، که تقدیر الهی است برخوردار است... پادشاه در رأس جامعه، باید توازی ظریف را در میان دعوی طرف‌های متخاصم حفظ نماید. اعمال مجازات از سوی پادشاه چند پیامد مهم دارد: اجرای عدالت، متخلفان بالقوه را از تخلف باز می‌دارد، و در عین حال موجب تقویت موضع حاکم شده، امنیت رعایا را استحکام می‌بخشد. متخلفان یا نابود می‌شدند و یا از طریق اعمال مجازات‌هایی که با توبه تلفیق شده بود، در جایگاه‌هایشان ابقاء می‌شدند.

ت. ظالم و مظلوم:

برخی متون ایجاب می‌کند که مظلوم خود رأساً بدنبال استیفای حق خود نرود ولی منواسمریتی می‌گوید: بستنکاری که رأساً مال خود را از بدهکار بازپس می‌گیرد نباید به خاطر گرفتن آنچه که درواقع به خود او تعلق داشته، از سوی پادشاه مورد بازخواست قرار گیرد. در هر صورت تنها حاکم می‌تواند از مجازات برای تضمین اجرای احکام خود استفاده کند. در اینجا یک استثنای مهم وجود دارد و آن اینکه، منواسمریتی مقرر می‌دارد: برهمنی که دارما را می‌شناسد نیازی به طرح تخلف در نزد حاکم نداشته، می‌تواند خود متخلف را مجازات کند. زیرا با شناختی که از متون دارد قدرت او حتی از پادشاه هم بیشتر است.

۷. برابری و اختلاف

الف. تفاوت‌های مردم

یک جنبه مهم از «وحدت در تنوع» هندوان، تناقض اساسی موجود میان وحدت همه مخلوقات و آگاهی هندوان از تفاوت‌های میان افراد است. بدین ترتیب اگرچه قوانین جدید هند، تبعیض در میان مردم را بر پایه کاست غیرقانونی ساخته ولی هنوز ساختار مراتبی جامعه هندو، منسوخ نگردیده است. با این همه بسیاری از رهبران مذهبی هندو، از گروه هندوان فراتر رفته بر برادری همه انسانها تأکید می‌ورزند.

ب. تلقی از ادیان دیگر

هندوان برای پذیرش حق پیروان ادیان دیگر به اعتقاد و عبادت به طریق موردنظر خود، هیچ مشکلی ندارند این طرز تلقی نتیجه منطقی نگرش جهان‌شناختی هندو نیست بلکه اندیشه‌های جزمی اعتقادی و عبادی اساسی در هند است. در عین حال بسیاری از هندوان از تلاش مسلمانان برای گرواندن هندوان و نیز فعالیت مبلغان مسیحی ناخشنودند. همچنین پیروان سایر ادیان، بخصوص مسلمانان و مسیحیان، گاه کارهایی انجام می‌دهند که برای هندوان کراهت دارد چون خوردن گوشت گاو.

پ. تلقی از نژادهای دیگر:

جهان‌بینی هندو دیدگاهی مثبت و حمایتی نسبت به دیگر ملت‌ها و نژادها دارد زیرا در نهایت دنیا را به مثابه یک کل مترابط تلقی می‌کند. اما از دیدگاهی اجتماعی و سیاسی، که دیگر نژادها و ملت‌ها را به عنوان هم‌اورد و رقیب و حتی دشمن، تلقی می‌کند.

ت. زنان و مردان:

در واقعیت اجتماعی، حفظ پاکدامنی زنان دغدغه اصلی بسیاری از هندوان سنتی است. منواسمریتی اشاره می‌کند: که حفظ زنان با توسل به زور دشوار است و بهترین حالت را وقتی می‌داند که زنان به طوع و رغبت مراقب خویش باشند و بار دیگر موضوع کف نفس را مطرح می‌سازد.

ث. آیا همه مردم برابرند؟

پاسخ هندوان به این سؤال، به رغم آگاهی منفی آنان از وحدت جهان‌شناختی وجود یک «آتمن» در همه مخلوقات بصراحت «منفی» است. برای بررسی آنکه چگونه در عمل این نابرابری شرعاً جنبه قانونی یافته، لازم است نظام کاست با تفصیل بیشتر مورد مطالعه قرار گیرد.

۸. تقسیمات ملی

الف. جنگ و صلح

هندوئیسم و تلوم آن در هند به وجود یا عدم وجود حاکمان هندو بستگی نداشته به همین دلیل است که قرن‌ها حکومت مغول در هند نتوانست هندوئیسم را نابود سازد. امروزه نیز دولت هند غیرمذهبی است و سبک‌ها و هندوان را برابر می‌شمارد. و ریشه این مساله دقیقاً همین جا است زیرا بسیاری از سبک‌ها به اینکه آنان را با هندوان در یک طبقه‌بندی قرار داده و با آنان چون هندوان رفتار شود متعرض شده‌اند.

ب. برخورد میان ملت‌ها:

به نظر می‌رسد که در میان هندوان مفهوم اهمیسا (عدم خشونت و اجتناب از آسیب رساندن به دیگران) به عنوان یک آرمان اخلاقی، تلویحاً بیان معنا است که برخورد میان ملت‌ها و افراد، مذموم بوده، باید از خشونت پرهیز کرده و تمایل به هماهنگی را در همه شرایط حاکم ساخت.

اما اگر قتل و خشونت به منظور دفاع از خود و یا اقامه دارما صورت گیرد جرم تلقی نمی‌شود. زیرا چنین قتلی لزوماً خدشهای به دارما وارد نمی‌سازد.

مفهوم جنگ عادلانه و منصفانه در ارتشاسترا هم مطرح می‌شود که دغدغه آن قبل از هر چیز اصل مصلحت‌اندیشی در چهارچوب حکومت و اداره کشور است.

در عین حال منواسمریتی این اندیشه را تکرار می‌کند که پیروزی مادام که از طریق دیگری قابل حصول باشد، نباید از طریق جنگ به دست آید.

۹. مسائل جهانی

الف. اقدام در قبال فقر جهانی

مساله فقر فی‌نفسه موضوع مهمی نبود که در نوشته‌های هندوان بدان پرداخته شود. احتمالاً شرایط زیست‌محیطی و اقتصادی به گونه‌ای بود که مردم عملاً با آنچه که طبیعت به آن‌ها می‌داد رنده می‌ماندند. در متون تنها در چند محل از گرسنگان ذکری به میان آمده است. (منواسمریتی به حاکم توصیه می‌کند که از رعایای گرفتار قحطی مالیات نگیرد).

ب. اقدام برای کنترل جمعیت

کنترل جمعیت به معنی محدود کردن تعداد افرادی که متولد می‌شوند با اندیشه سنتی هندو کاملاً بیگانه است. اما امروز دیگر هندوان علاقه مفرطی به باروری ندارند اما همچنان اصرار زیادی بر داشتن حداقل یک پسر دارند. اگرچه مسائل اخلاقی چندی در ارتباط با جلوگیری از بارداری ناخواسته وجود دارد. ولی گاهی قانع ساختن مردان از مزایای کنترل مولد دشوار است. زیرا خوف آن وجود دارد که زنان با رهایی از ترس از وضعیت جدیدشان سوءاستفاده کنند.

پ. سیاره زمین و بوم‌شناسی:

مادر زمین با باروری مرتبط است اما ارتباط آن با گاو، نماد فراوانی و باروری در نزد هندوان، ساختگی است. منواسمریتی می‌گوید: حاکم باید عمل زمین را تقلید کند. و اضافه می‌کند همانطور که زمین از همه بطور مساوی حمایت می‌کند حاکم هم باید از همه رعایای خود محافظت کند. بعضی اوقات زمین مورد تکریم قرار می‌گیرد. مثلاً هنگامی که رقاضی نسبت به زمین نمسکارم می‌کند یعنی در ابتدای رقص، از زمین بخاطر پای کوفتن بر آن، تقاضای عفو می‌کند. ممکن است این حرکت به منزله شهادی بر آگاهی بوم‌شناختی پنهان در میان هندوان تلقی شود.